

Eseda

(Da:i Sia: - Esther; Modu - Eseta; Bisini - Esta)

Hidadea Sia:

Eseda Buga ganodini ninia da Yu a:fini noga:i ea hou ba:sa. Amo esoha Yu dunu da Besia soge amo ganodini mugululi asi udigili hawa: hamosu dunu esalu. Besia dunu mogili da Yu dunu amo bagade higa:iba:le, ili huluane medole legemusa: dawa:i galu. Be Eseda da ea dunu fi ilima asigiba:le, mae beda:iwane ea fi gaga:i. Amo sia: dedei hou da Besia hina bagade amo ea diasu ganodini ba:i. Fa:no, Yu dunu da Eseda ea hou dawa:beba:le, ode huluane amoga lolo nasu ea dio amo “Biulime” amo hamosu.

Sia: Dedei

1 Eseda da Hina bagade Uda Hamoi...Sia:alalo 1:1 - 2:23

2 Ha:ima:ne da Modigai

Wadela:musa: Dawa:i...Sia:alalo 3:1 - 5:14

3 Ilia da Ha:ima:ne Fuga:i...Sia:alalo 6:1 - 7:10

4 Yu Dunu da Ilia Ha Lai amo Hasalasi...Sia:alalo 8:1 - 10:3

Eseda

Hina bagade Uda Fa:sedai da Egoa Segesisi ea Sia: Mae Nabawane Odoga:i

¹⁻² *Besia eagene hina bagade ea dio amo Segesisi da moilai bai bagade amo Susa, amo ganodini ea ouligisu hawa: hamonanu. E da

* **1:1-2:** Esela 4:6

soge fi hihi 127 agoane ouligisu. Amo sogē fi hihi da Inidia sogē asili Suda:ne sogē amo ganodini esalu.

³ Ode osodayale ea ouligisu ganodini, e da lolo mai. E da ea lolo manusa:, eagine ouligisu dunu, sogē fi hihi ilia ouligisu amola hina dunu, Besia dadi gagui dunu amola Midia dadi gagui dunu, amo huluane hiougi. ⁴ E da oubi gafeyale amoga e da ea diasu amola Susa moilai amo liligi noga:ida fa amo hiougi misi dunu ilima olelesa lalalu.

⁵ Amalalu, hina bagade da lolo nasu bagade, amo ea diasu gagoi ganodini hamoi. Amo hamonana hi afae galagai, amola amoga misa:ne, e da dunu huluane, bagade gagui amola hame gagui, amo huluane hiougi. ⁶ Hina bagade ea gagoi da nina: hamoi noga:ida fa ba:i. Gasiga:su abula da haisewe amola ahea:iai ba:i. Ilia da oga:iya:i efe amoga silifa gedu amoga la:gilisili amola igi ogelu duni bugi ili amoga gosagisi. Iluwa:su fafa i amo da gouli amola silifa amoga hamoi da gagoi ganodini ligisi dialebe ba:i, amola gagoi da ogelu amola yoi gele noga:ida fa amola su ela:mei amola ela:mei haisewe igi, amoga fa:i. ⁷ Waini hano moma:ne, ilia da gouli faigelei hisu hisu hahamoi amo ganodini soga:sali. Hina bagade da ea waini nodone bagade sagoi.

⁸ Hina bagade da ea hawa: hamosu dunu ilima ilia da mae hihini dunu huluane ilia waini hano manusa: defele ilima ima:ne sia:i. ⁹ Amo galu, hina bagade uda Fa:sedai da hina bagade diasu ganodini, lolo manusa: uda fawane hiougi.

¹⁰ Lolo nabe eso fesuga, hina bagade da waini nanu amola hahawane ba:su. Amalalu, e da ea gulusu danai hawa: hamosu dunu fesuale gala amo ema misa:ne sia:i. Ilia dio da Mihi-uma:ne, Bisida, Habouna, Bigida, Aba:geda, Sida amola Gaga:se. ¹¹ E da amo dunu ilia da hina bagade uda Fa:sedai amo habuga ea dialumaga figisili, ema oule misa:ne sia:i. Fa:sedai da uda noga:idafa ba:su. Hina bagade da Fa:sedai ea noga:idafa ba:su, amo ea hiougi dunuma olelemusa: dawa:i galu. ¹² Be hawa: hamosu dunu da ema hina bagade ea hamoma:ne sia:i olelebeba:le, Fa:sedai hihini hame misunu sia:i. Hina bagade da amo sia: nababeba:le, ougi bagade ba:i. ¹³ Hina bagade ea hou da bagade dawa:su dunuma, abuli hamoma:beyale adole ba:su. Amaiba:le, e da ea fada:i sia:ne iasu dunuma ilia sia: nabimusa: wele sia:i.

¹⁴ Hina bagade ea fada:i sia:ne iasu ouligisu dunu mimogo fesuale gala, Besia amola Midia soqe ganodini ilia dio da Gasina, Sieda, A:damada, Dasisi, Milese, Ma:sina, amola Mimiuga:ne. ¹⁵ E da amo dunuma amane sia:i, “Na da hina bagade Segesisi! Ni da na hawa: hamosu dunuma ilia da na uda Fa:sedai e da nama oule misa:ne adosi. Be e da na sia: nabimu higa:i. Ninia da ema adi hamoma:bela:? Sema dedei da adi sia:sala:?”

¹⁶ Amalalu, Mimiuga:ne da hina bagade amola eagene ouligisu dunu ilima amane sia:i, “Hina bagade uda Fa:sedai da hina bagade ema fawane hame gadele sia:i. Be e da eagene ouligisu dunu huluane amola dunu huluane Besia amola Midia soqe ganodini, amo huluane ilima gadele

sia:i dagoi. ¹⁷ Bai uda huluane hina bagade ea ouligisu fifi asi gala amo ganodini da Fa:sedai ea hihi sia: nababeba:le, ilia da egoama hihi ba:mu. Iliā da amane sia:mu, ‘Hina bagade Segesisi da ea uda Fa:sedai ema misa:ne sia:i, be e da higa:i.’ ¹⁸ Besia amola Midia ouligisu dunu ilia uda da amo hou nababeba:le, ilia da wali eso, amo hame nabasu hou ilia egoama olelemu. Uda huluane da ilia egoama hame dogolegemu, amola egoa ilia da idua ilima ougi ba:mu. ¹⁹ Hina bagade! Di da hanai galea, hina bagade sema amane hamoma, ‘Fa:sedai da dima bu hamedafa misunu’. Amo sema da Besia amola Midia ela sema dedei amo ganodini dedenanu, bu hamedafa afadenemu, di sia:ma. Amasea, Fa:sedai ea hina bagade uda sogebi, amo eno baligili noga:i udama ima. ²⁰ Dia fifi asi gala da bagadedafa. Dunu huluane amo ganodini esala, da dia sia: amo nababeba:le, uda huluane da ilia egoa (bagade gagui amola hame gagui defele), ilima nodone dawa:le, nabasu hou bu hamomu.”

²¹ Hina bagade amola eagene ouligisu dunu da amo hou da noga:i dawa::beba:le, hina bagade da Mimiuga:ne ea sia:i defele hamoi. ²² E da ea ouligisu fifi asi gala huluane ilima, e da ilila: sia: amola idisu amola dedesu hou defele, ilima sema amane dedene iagagai, “Egoa huluane da ilia sosogo fi ilima hinawane esalumu, amola eno da ilia sia: gua:mu da hamedei.”

2

Eseda da hina bagade Uda Sogebi Lai

¹ Fa:no, hina bagade ea ougi hou gumibi galu, e da Fa:sedai ea hou hamoi amola hina bagade hi sema hamoi amo bu gebewane dadawa:lalu.

² Amaiba:le, hina bagade ema gadenene fada:i sia:ne iasu dunu da ema amane naba ba:i, “Di da dunuga hame dawa:digi a:fini noga:idafa, ili hogomu da defeala?” ³ Di dia fifi asi gala huluane amo ganodini, eagene ouligisu dunu ilegema. Ili da amo a:fini huluane oule misini, dia uda iligili diasu gagusi (moilai bai bagade Susa, amo ganodini diala) amoga oule misunu da defea. Ili da amo a:fini, Hega:iai ema nina: hamoma:ne oule misa:ne sia:ma. (Hega:iai da hina bagade ea uda amo ouligisu. E da gulusu danai dunu esalu).

⁴ Amasea, nowa a:fini dia hanaiwane ba:sea, amo di lale, Fa:sedai ea sogebi ema ima.” Hina bagade da amo fada:i sia: da noga:iyale dawa:beba:le, amoga fa:no bobogei.

⁵ Yu dunu amo ea dio Modigai (Ya:ie egefe) da Susa moilai bai bagade amo ganodini esalu. Ea fi da Bediamini fi amola e da Gisi amola Simiai elagaga fi dunu esalu.

⁶ *Musa:, Ba: bilone hina bagade amo Nebi-uga:denese, da Yuda hina bagade amo Yihoiag-imi afugili, Yelusaleme moilai bai bagade fisili Ba: bilone sogega udigili hawa: hamoma:ne oule asi. Amo esoga, e da eno Yuda dunu amola afugili asi. Amola Modigai da amo mugululi asi dunu amo ili gilisili asi. ⁷ Modigai da eya ea uda mano ea dio amo Eseda, amo da guluba: mano

* **2:6:** 2 Hina bagade 24:10-16; 2 Hou Olelesu 36:10

fofoi. Amo mano ea Hibulu diodafa da Hada:sa, amola e da uda a:fini noga:idafa ba:su.

⁸ Hina bagade da amo sia:beba:le, ea ouligisu dunu da a:fini bagohame Susa moilai bai bagadega oule misi. Ilia da Eseda amola oule misini, Hega:iai (hina bagade ea uda gilisisu ouligisu dunu) amoea ouligima:ne i.

⁹ Hega:iai da Eseda noga:i ba:i. E da Esedama nodoi ba:le, e da liligi noga:iga nina: hahamone-sisi, amola ha:i manu noga:idafa i. Amola e da golasu sesei noga:i ema olei, amola a:fini fesuale ilia da Eseda fidima:ne, Hega:iai ea sia:i. ¹⁰ Eseda da Yu a:fini galu. Be Modigai ea fada:i sia: nababeba:le, Eseda da amo hou wamolegei. ¹¹ Eso huluane, Modigai da Esedama liligi doaga:mu hou amo nabima:beale, hina bagade idua ilia gilisisu diasu gagoi midadi lalabo aliligisa lalalusu.

¹² Ilia da ode afae amoga, mae fisili, amo a:fini huluane ilima nina: hamosu. Oubi gafeyale ganodini, ilia a:finima susuligi meya udululasu. Amo fa:no ilia da oubi eno gafeyale ganodini gabusiga: susuligi (bolosame) amoga amo a:finima udululasu. Amalalu, ilia da a:fini afae afae amo hina bagade Segesisima oule ahoasu. ¹³ A:fini afae afae da uda gilisisu diasu fisili, hina bagade ea diasuga asili, e da ea hanai liligi ga:musa: asi. ¹⁴ E da hina bagade ea diasuga daeya asili, amola hahabe ilia da e uda gilisisu diasu eno amoga oule momafusu. Amogawi, gulusu danai dunu eno ea dio amo Sia:isaga:se da hina bagade ea gidisedagi uda ouligisu. Amo a:fini da bu hina bagadema bu hame ahoasu. Be hina bagade da

ema hanaiba:le, e misa:ne sia:beba:le fawane bu ahoasu.

¹⁵ Eseda da A:biha:ile ea mano, amola e bogoloba, ea ola Modigai da e fofoi. Eseda da a:fini noga:i amola dunu huluane da ema nodoi. E da hina bagadema ahoanoba, e da abula Hega:iai (gulusu danai dunu amo da uda gilisisu ouligisu) amo ea sia:i defele abula ga:ne asi. ¹⁶ Ode fesuale amola oubi ganumu (amo oubi ea dio da Dibede) amo hina bagade Segesisi ea ouligibi odega, ilia Eseda amo hina bagade Segesisi ea diasuga oule asi. ¹⁷ Hina bagade da Eseda baligili hanaiwane ba:i. E da Esedama hanai amo da oda a:fini ilima hanai baligi dagoi. E da hina bagade ea habuga amo Eseda ea dialumaga figisili, Fa:sedai ea musa: gagui sogebi Esedama i dagoi. ¹⁸ Amalalu, Segesisi da Eseda nodoma:ne, lolo bagade mai. Amoga e da eagene hina amola ouligisu dunu huluane hiougi. E da ea fifi asi gala dunu huluane helefima:ne eso ilegei, amola hahawane dogolegele liligi bagohame sagoi.

Modigai da hina bagade ea Esalusu Gaga:i

¹⁹ Amohaga, hina bagade da Modigai amo eagene ouligisu hawa: hamoma:ne ilegei. ²⁰ Be Eseda da Yu uda, be e da Modigai ea sia:i defele, amo sia: wamolegei. Ea uda manohadi eso amo defele, e da Modigai ea sia: nabasu.

²¹ Modigai da hina bagade diasuga eagene ouligisu hawa: hamonanu. Amo esohaga, Bigada:ina amola Dilese (ela da gulusu danai dunu amo da hina bagade ea sesei logo ga:su

sosodo aligisu) ela da hina bagade Segesisi ema ougiba:le, e medole legemusa: ilegei.

²² Modigai da amo sia: ilegei nabalú, hina bagade uda Eseda ema olelei. Eseda da alofele Modigai ea ba:i liligi amo hina bagade Segesisi ema adoi. ²³ Ilia da amo sia: bai hogole, abodelalu, sia: adole i da dafawane ba:i. Amaiba:le, ilia Bigada:ina amola Dilese ela galogoa efega bagele hegoa:nesi. Hina bagade da sia:beba:le, eagene ouligisu dunu ilia da amo hou huluane, fifi asi gala meloa dedei amo ganodini dedene legei.

3

Ha:ima:ne da Yu Dunu Fi Wadela:lesimusa: Ilegei

¹ Eso enoga, hina bagade Segesisi da dunu ea dio amo Ha:ima:ne amo ea hawa: hamosu gagua gadole, ea baligisu eagene ouligisu dunu hamoi. Ha:ima:ne da Ha:mida:ida egefe esalu, amola A:iga:ge egaga fi dunu. ² Hina bagade da eagene ouligisu ilia nodosu Ha:ima:ne ema olelema:ne, ilia muguni bugili amola beguduma:ne, Segesisi ea amane sia:i. Ilia defele hamoi. Be Modigai hi fawane amane hamomu higa:i. ³ Hina bagade ea ouligisu dunu oda ilia ema adole ba:i, e da abuliba:le hina bagade ea hamoma:ne sia:i defele hame hamobela:? ⁴ E da hina bagade ea sia: nabima:ne, ilia mae fisili, gebe-wane adoleboba: ahoanusu. Be e da ilia sia: hame nabasu. E amane sia:i, “Na da Yu dunu. Na Ha:ima:nema begudumu da hamedei.” Amaiba:le, ilia da Ha:ima:nema adoi. E da Modigai ea hou dawa:beba:le, adi hamoma:beyale ilia

dawa:i. ⁵ Modigai da Ha:ima:nema hame muguni bugimu amola hame begudumu amo Ha:ima:ne da nababeba:le, ougi bagade ba:i.

⁶ ‘Modigai da Yu dunu’ amo Ha:ima:ne da nababeba:le, e da Modigai ema se imunusa: dawa:i. Be Modigai ema fawane hame, be Yu fi dunu huluanedafa Besia fifi asi gala ganodini esalu, e da amo huluane medole legemusa: dawa:i galu.

⁷ Ode fagoyale amola oubi age (amo oubi ea dio da Nisa:ne) hina bagade Segesisi ea ouligilaloba, Ha:ima:ne da sia:beba:le, ilia da Yu dunu adi esoga amola adi oubiga fane legema:bela:le, ululuasu agoai hedei. (amo ululuasu hedesu dio da Biulime) Hedelala ba:loba:, oubi fago (amo oubi ea dio da A:ida) amoga eso 13, amoga Yu dunu medole legemusa: ilegei.

⁸ Amaiba:le, Ha:ima:ne da hina bagade Segesisima amane sia:i, “Fi afae da dia fifi asi gala huluane amo ganodini esalebe ba:sa. Iliu hou da eno fi dunu ilia hou defele hame, be hisu hisu agoane ba:sa. Amola ilia da dia fifi asi gala sema hamoi amoma hame fa:no bobogesa. Amaiba:le, ilia da dia soqe ganodini bu esalumu da defea hame galebe.

⁹ Hina bagade noga:idafa! Di da hanai galea, amo fi dunu huluane medole legemusa:, sema bagade hamoma. Di amane hamosea, na da dafawane silifa ea dioi defei 340,000 gilougala:me agoane, amo dia muni salasu ganodini salimu, dia fifi asi gala ouligisu hou fidima:ne salimu.”

¹⁰ Hina bagade da ea lobo sogoga gasisalasus, (amoga ilia da ea sia:i liligi dafawane ilegemusa: meloaga dedesu) amo fadegale, Yu dunu ilia ha lai dunu Ha:ima:ne (Ha:mida:ida egefe amola A:iga:ge egaga fifi misi dunu) ema i. ¹¹ Hina bagade Segesisi da Ha:ima:nema amane sia:i, “Defea! Na da amo fi dunu huluane amola ilia muni, dia hanaiga ilima hamoma:ne dima i dagoi.”

¹² Amaiba:le, oubi age amola eso¹³ amoga, Ha:ima:ne da hina bagade ea sia: dedesu dunu amo ema misa:ne sia:ne, amo sia: (hina bagade ea hamoi liligi) amo dedemusa: sia:i. Iliia da amo sia: hina bagade ea fifi asi gala huluane amola ilia sia: hisu hisu amoga dedene iagagama:ne sia:i. Amo sia: ilia da hina bagade Segesisi ea dioba:le iasi, amola sia: dedei da Segesisi ea lobo sogo gasisalasus amoga, adolegele dedei ba:i. ¹³ Sia: adola ahoasu dunu da amo fifi asi gala dunu huluane ilima adola asi. Amo sia: da amane sia:i, “Eso afaega amo oubi fago (A:ida) amola eso 13 amoga, ilia da Yu fi dunu huluane, amola uda amola mano huluanedafa ilia da mae asigili medole lelegele, amola Yu fi dunu ilia liligi lamu sia:i. ¹⁴ Iliia amo sia: amo dunu huluanedafa fifi asi gala huluane amo ganodini nabima:ne, olelema:ne sia:i. Bai amo eso da doaga:sea, dunu huluane da ilia Yu dunu medoma:ne liligi momagei dagoi ba:mu, ilia da hanai.

¹⁵ Hina bagade Segesisi da sia:beba:le, ilia da Susa moilai bai bagade amo ganodini olelei. Amola sia: adola ahoasu dunu da hina bagade

ea fifi asi gala huluane amo adosi. Hina bagade amola Ha:ima:ne ela da fili, waini hano mai. Be Susa moilai bai bagade esalebe dunu huluane da bulila lalu.

4

Modigai da Eseda ea Fidima:ne Adole Ba:i

¹ Modigai da amo sia: nababeba:le, bagadewane da:i dioiba:le, ea abula hi gadelai. Amalalu, e da eboboi abula ga:ne, ea dialumaga nasubu ulalu, moilai dogoa amodili bagadewane digini baligili asili, ² Hina bagade ea diasu logo holei amoga doaga:i. E da ganodini hame golili sa:i. Bai dunu da eboboi abula sanawene ganodini masunu, da sema bagade galu.

³ Amola hina bagade Segesisi ea fifi asi gala amo ganodini, Yu fi dunu da hina bagade ea sia: nababeba:le, bagadewane didigia:lu. Ilia da ha:i mae nawane, dinanawane, eboboi abula gaga:ne, nasubua diasai.

⁴ Eseda ea hawa: hamosu a:fini amola gulusu danai hawa: hamosu dunu da Modigai ea hou ema olelebeba:le, e da ema asigiba:le, se bagade nabi. E da Modigai ea eboboi abula gisa:le, eno noga:i ga:ma:ne, abula eno ema iasi. Be Modigai da amo abula higale, hame lai.

⁵ Amalalu, Eseda da hina bagade ea gulusu danai hawa: hamosu dunu afae (ea dio amo da Ha:ida:ge) ema misa:ne sia:i, e da Modigai hihi amo ea bai adole ba:ma:ne, Modigaima asunasi. ⁶ Ha:ida:ge da asili, Modigai da moilai gagoi ganodini, hina bagade ea diasu logo holei gadenene esalebe ba:i. ⁷ Modigai da ema

doaga:i hou huluane Ha:ida:gema olelei. Amola Ha:ima:ne da Yu fi dunu huluane medole lege-lalu, silifa muni 340,000 gilougala:me defei amo hina bagade ea muni salasu ganodini salimusa: sia:i, amo sia: huluane, Modigai da Ha:ida:gema olelei. ⁸ E da sia: musa: dedei meloa (Yu dunu medole legema:ne dedei) amowane Susa moilai bai bagadega iasili eno fifi asi gala huluanema sagoi, amo Ha:ida:gema i. E da Ha:ida:gema amane sia:i, “Amo meloa Esedama ia masa. Ema amane sia:ma, ‘Di da hina bagade ema asili, ema e da Yu dunu ilima asigili, ili esaloma:ne, ea ili medoma:ne sia:i amo afadenema:ne sia:ma.’ ”

⁹ Ha:ida:ge da Esedama asili, Modigai ea sia: adoi. ¹⁰ Amola Eseda da Ha:ida:gema, e da Modigai amoma amane adosima:ne sia:i, ¹¹ “Hina bagade da misa:ne hame sia:i dunu o uda amo ema udigili ahoasea, amo dunu o uda ilia da medole legemu. Amo da sema bagade. Dunu huluanedafa da amo sema dawa:. Amo bogosu sema amoga hobeamu logo afadafa fawane gala. Hina bagade da ea gouliga hamoi galiamo ema misi dunuma disiagasea, amo dunu ili da hame medole legemu. Be oubi afae amoga, hina bagade da nama misa:ne hame sia:si.”

¹² Modigai da Eseda ea sia: adosi nababeba:le,

¹³ e da ema amane sisane adosi, “Di da hina bagade ea diasu ganodini esalebeba:le, disu da gaga:i dagoi ba:mu, amo maedafa dawa:ma. ¹⁴ Di da wali se nabasu esoga ouiya:le esalea, Yu dunu ilima gaga:su hou da sogebi enoga misini, ilia da gaga:i dagoi ba:mu. Be di amola dia eda sosogo

fi da bogomu. Be nowa da dawa:bela:? Di da Yu dunu gaga:ma:ne, hina bagade idua ilegebela:?”

¹⁵ Amalalu, Eseda da Modigai ema amo sia: adole iasi, ¹⁶ “Yu dunu huluane Susa amo ganodini esalebe, gilisima:ne sia:ma. Ilia da eso amola gasi uadiana amoga ha:i amola hano mae nawane, ha:giwane Godema sia:ne gadoma:ne sia:ma. Na amola na hawa: hamosu a:fini da amo defele hamomu. Amalalu, na da sema mae dawa:le, hina bagadema masunu. Be na da amo hamobeba:le, bogosea, bogomu fawane. Mae dawa:ma!”

¹⁷ Amo sia: nabalu, Modigai da fisili asili, Eseda ea olelei huluane defele hamoi dagoi.

5

Eseda da hina bagade Segesisi amola Ha:ima:ne ela Ha:i Manusa: Hiougi

¹ Eseda da ha:i mae nawane esaloba, eso osodaga, e da ea hina bagade uda abula sanawane, hina bagade ea diasu gagoi ganodini sa:ili, hina bagade ea fisu sesei amo midadi lelu. Hina bagade da amo sesei ganodini, ea fisu da:iya fila heda:le, hagomodini ba:le gale esalebe ba:i.

² Hina bagade da hina bagade idua Eseda gadili lelebe ba:beba:le, e da ema asigiba:le, ea gouli hamoi galiamo Eseda ema disiagai. Amalalu, Eseda da misini, galiamo bidiga digili ba:i. ³ Hina bagade Segesisi da amane adole ba:i, “Hina bagade uda Eseda! Di adi lamu? Dia hanai nama adosea, na da amo defele dima imunu. Di da na fifi asi gala dogoa fili la:idi afae lamusa: dawa:sea, na da amo dima imunu.”

⁴ Eseda da bu adole i, “Hina bagade! Di da hanai galea, na da di amola Ha:ima:ne da lolo nabe na da aligili hamonana, amoga ali hiougimusa: dawa:lala.”

⁵ Hina bagade da amo sia: hahawane nababeba:le, e da Ha:ima:nema e da hedolo Eseda ea lolo nabe amoga misa:ne sia:i. Ela da lolo manusa: asi. ⁶ Ilia da waini hano nanoba, hina bagade da Esedama amane adole ba:i, “Di da dia hanai nama adole ba:sea, na da dia hanai dima imunu. Di da na fifi asi gala huluane dogoa fili la:idi afae lamusa: adole ba:sea, na da amo defele dima imunu.”

⁷ - ⁸ Eseda da bu adole i, “Di da na adole ba:su amoma asigi galea, na da di amola Ha:ima:ne aligili aya ha:i manu aowamu. Amogala, na dawa:i liligi dima adole imunu.”

*Ha:ima:ne da Modigai Medole Legemusa:
Ilegei*

⁹ Ha:ima:ne da lolo nabe yolesili, hahawane asi. Be e da Modigai da hina bagade ea diasu logo holei gadenene esalebe ba:i. Amola Modigai da hame wa:legadobeba:le, amola ema hame nodobeba:le, Ha:ima:ne da ougi bagade ba:i. ¹⁰ Be e da hi ougi amowane denesini, hi diasuga asi. Amalalu, ea dogolegei dunu ea diasua misa:ne sia:si. Amola e da idua Silese, amo ili gilisili sia: sa:imusa: wei. ¹¹ E da idua amola ea dogolegei, ilia ba:ma:ne hidai. E da muni bagade gagui, amola dunu mano bagohame galu, amola hina bagade da ea hawa: hamosu gaguia gadoi, amola ea hou da eagene ouligisu dunu eno huluane ilia hou baligi dagoi, e agoane hidai.

¹² Amola e da eno amane hidale sia:i, “Hina bagade idua Eseda da aya lolo manu, amo da enogili hame, be hina bagade ani fawane hiougi.

¹³ Be na da Yu dunu Modigai amo hina bagade ea diasu logo holei gadenene esalebe ba:lalebeba:le, na da eno liligi noga:i mae dawa:le, hahawane hame ba:sa.”

¹⁴ Amaiba:le, ea uda amola ea dogolegei da ema amane sia:i, “Di da dia hawa: hamosu dunu ilima, ilia da ifa duni bugi sedade gadole defei 22 mida amoga, dunu hegoa:nesima:ne fugalesu, amo ilia da gaguma:ne sia:ma. Aya hahabe, di da hina bagadema amane adole ba:ma, ‘Dia hawa: hamosu dunu da Modigai bogoma:ne, ifa duni bugi amoga hegoa:nesimu da defeala:?’ amane dia adole ba:ma.” Ha:ima:ne da amo sia: noga:iale dawa:i. Amaiba:le, e da sia:beba:le, ea hawa: hamosu dunu da amo ifa hegoa:nesisu gagui dagoi.

6

Hina bagade da Modigai Nodoma:ne Gagua Gadoi

¹ Amo gasia, hina bagade da golamu hamedei ba:i. Amaiba:le, e da ea hawa: hamosu dunuma, ilia da ea fifi asi gala hou hamoi dagoi meloa dedei, amo ema gaguli misini, ea nabima:ne idili ima:ne sia:i. ² *Ilia da ema idili ianu, e da Bigada:ina amola Dilese (gulusu danai dunu ela da musa: hina bagade ea sesei logo holei sosodo aligisu) ela da musa: hina bagade fane legemusa: ilegesu, be Modigai da ela ilegesu

* 6:2: Eseda 2:21-22

hedofai, amo sia: dedei, hina bagade da nabi.
³ Hina bagade da amane adole ba:i, “Modigai da agoane hamobeba:le, ninia da habodane ema nodoma:ne bidi ibala:?” Ea hawa: hamosu dunu ema bu adole i, “Ema liligi hamoi da hame.”

⁴ Hina bagade da amane adole ba:i, “Na eagene ouligisu dunu oda da hina bagade diasu ganodini esalabala?” Ha:ima:ne da wahadafa hina bagade ea diasu gagoi ganodini golili sa:i ba:i, e da ifa duni bugili fugalegei amo hahamoi dagoiba:le, Modigai hegoa:nesima:ne hina bagadema adole ba:la misi. ⁵ Ea hawa: hamosu dunu da Segesisima bu adole i, “Ha:ima:ne da goea, di ba:musa: oulela.” Hina bagade da amane sia:i, “Oule misa!”

⁶ Amalalu Ha:ima:ne da misi, amalu hina bagade da ema agoane sia:i. “Dunu noga:i afae esala. Na da ema nodone bidi imunu hanai bagade gala. Di adi dawa:bela:? Na da ema adi hamoma:bela:?” Ha:ima:ne hisu wamo amane dadawa:i, “Hina bagade da nowama nodone bidi ima:bela:? Na agoane dawa:, e da nama fawane imunu.”

⁷ - ⁸ Amaiba:le, e da hina bagadema adole i, “Amo dunu ema agoane nodone bidi ima. Dia hina bagade abula igili ga:simusa:, gaguli misa. Ilia da dia hosi dialuma da:iya habuga noga:idafa figisimusa:, gaguli misa:ne sia:ma. ⁹ Amasea, dia ouligisu dunu hina afae amoea misini, e da amo dunuma abula ga:sili, amola amo dunu da hosi da:iya fila heda:i, amo moilai bai bagade gagoi ganodini oule, olelela masa:ne sia:ma. Amola ouligisu dunu hina da amane sia:mu, “Huluane

ba:ma! Hina bagade da amo dunuma nodomusa: hanaiba:le, ema agoane nodoma:ne bidi iaha!”

¹⁰ Amalalu, hina bagade da Ha:ima:nema amane sia:i, “Hedolo! Abula amola hosi lale, amo nodoma:ne bidi iasu amo Yu dunu Modigai, ema dia sia:i liligi, amo huluane ema hamoma. Di da e, hina bagade ea diasu logo holei gadenene esalebe ba:mu.”

¹¹ Amaiba:le, Ha:ima:ne da abula amola hosi lai. Amalu e da amo abula lale, Modigaima ga:si. Modigai da hosi da:iya fila heda:i. Amola, Ha:ima:ne da Modigai moilai gagoi ganodini oule olelela asi. Asili, e da dunu huluane nabima:ne, amane sia:i, “Huluane ba:ma! Hina bagade da amo dunuma nodomusa: hanaiba:le, ema agoane nodoma:ne bidi iaha!”

¹² Amalalu, Modigai da hina bagade ea diasu logo holeiga bu asi. Be Ha:ima:ne da gogosiane, odagi dofoga:le, hi diasuga hobeale asi. ¹³ E da iduama, amola ea dogolegei fi ilima huluane, ema hamoi hou olelei. Amalalu, ea uda amola ea dogolegei fi ilia da ema amane adoi, “Modigai ea gasa da dia gasa baligimusa: hamonana. E da Yu dunu, amola di da ema hasanasimu da hamedei. E da dafawane dia hou baligimu.”

Ilia da Ha:ima:ne Fuga:i

¹⁴ Ili da adodaloba, hina bagade ea gulusu danai hawa: hamosu dunu da hedolowane misini, Ha:ima:ne amo Eseda ea lolo nabe amoga oule masusa: lala misi.

7

¹ Amola hina bagade Segesisi amola Ha:ima:ne da Eseda ea lolo nabe eno amoga asi. ² Ilia da gilisili waini nana, hina bagade da Esedama bu adole ba:i, “Hina bagade uda, Eseda di! Adi lama:bela:? Dia hanai adole ba:sea, na da dima imunu. Di da na fifi asi gala dogoa fili, la:idi digili ima:ne sia:sea, na da dima imunu.”

³ Hina bagade uda Eseda amane adole i, “Hina bagade noga:ida! Di da na asaboi adole ba:su liligi nama imunusa: hanai galea, na da na amola na fi dunu da mae bogole esaloma:ne hanai. ⁴ Na fi dunu amola na, ninia da medole legemusa: bidi lai dagoi. Ninia da udigili hawa: hamomusa: bidi lai dagoi ganiaba, na da dima hame sia:na:noba. Be nini da enoga gadenenewane medole lelegemu galebe.”

⁵ Amalalu, hina bagade Segesisi da hina bagade uda Eseda ema fofogadigili, amane adole ba:i, “Nowa da agoane hamoma:ne sia:bela:? Amo dunu da habila:?”

⁶ Eseda bu adole i, “Ninia ha lai dunu amola ninima se iasu dunu da amo wadela:i dunu Ha:ima:ne, e fawane.” Ha:ima:ne da fofogadigili beda:ne, hina bagade amola iduama sosodolaligi.

⁷ Hina bagade da baligili bagadedafa ougili wa:legadole, moia gadili asi. Ha:ima:ne ea ba:loba, hina bagade da dafawane ema se imunu ba:i. Amaiba:le, e da mae asili, Esedama e fidima:ne, ema adole ba:musa: dawa:i galu. ⁸ E da Eseda ea ema asigima:ne adole ba:musa:, Eseda ea fisu fafai amo bega: hisu gala:la sa:i. Amalalu, hina bagade da bu ganodini

golili misi. E da ba:loba, Ha:ima:ne da Eseda ea fisu fafai amo bega: gala:la sa:i dialebe ba:beba:le, e da ha:giwane ougili halale sia:i, “Amo dunu da na uda ni ba:lea, na diasu ganodini, wadela:lesima:bela:?” Hina bagade da amo sia:noba, ea gulusu danai hawa: hamosu dunu da misini, Ha:ima:ne ea odagi dofoga:i.

⁹ Amalalu, hina bagade ea gulusu danai hawa: hamosu dunu afae ea dio amo Habona, da amane sia:i, “Hina bagade! Modigai da dia esalusu gaga:i dagoi. Be Ha:ima:ne da amo mae dawa:le, Modigai fuga:musa:, ifa duni bugili fugalegei amo 22 mida sedade defei gagula heda:i dagoi.” Hina bagade da amane sia:i, “Defea! Ha:ima:ne amoga fuga:musa: hegoa:nesima!”

¹⁰ Amalalu, ilia da Modigai hegoa:nesimusa: fafai, amoga Ha:ima:ne galogoaga hegoa:nesi dagoi. Amalalu, Segesisi ea ougi da gumina sa:i.

8

Segesisi da Yu Dunu Ilia Bu Dabe Gegema:ne Adoi

¹ Amo esoga, hina bagade Segesisi da hina bagade uda Esedama, Yu ilia ha lai dunu Ha:ima:ne ea gagui liligi huluane Eseda igili i. Eseda da hina bagade Segesisima amane adoi, “Modigai da na sosogo fi dunu.” Amalalu, Segesisi da Modigai ea odagia sia:ma:ne logo doasi. ² Hina bagade da ea lobo sogo gasisalasus amo duga:le, (e da amo musa: Ha:ima:nema i, be bu samogei) Modigaima i. Eseda da Modigaima, Ha:ima:ne ea musa: gagui liligi amo ouligima:ne sia:i.

³ Amalalu, Eseda da hina bagade ema bu adole ba:i. E da ea emo gadenene gala:la sa:ili, dinana ha:giwane amane sia:i, “Hina bagade! Ninia ha lai dunu, Ha:ima:ne (A:iga:ge egaga fi dunu) da Yu dunu fi huluane medole legemusa: ilegei. Be ea wadela:i ilegesu, di hedofama!” ⁴ Hina bagade da ea galiamo gouliga hamoi amo ema disiagaiba:le, Eseda da wa:legadole, amane sia:i, ⁵ “Hina bagade noga:idafa! Di da hanai galea, amola di da nama asigi galea, di da Ha:ima:ne ea wadela:i sia:i ilegei amo hedofama. Ha:ima:ne (Ha:mida:ida egefe amola A:iga:ge egaga fi dunu) e da Yu dunu huluanedafa dia fifi asi ganodini esalebe, amo medole legemusa: sia:i. ⁶ Ili da na fi dunu amola na sosogo fi huluane medole legei ba:sea, na da adi hamoma:bela:?”

⁷ Amalalu, hina bagade Segesisi da hina bagade uda Eseda amola Yu dunu Modigai elama amane sia:i, “Hodoma! Ha:ima:ne da Yu dunu medole legemusa: ilegeiba:le, na da e fuga:ma:ne hegoa:nesi dagoi. Amola ea liligi gagui amo na da Eseda ema i dagoi.

⁸ Be sia: da Besia hina bagade ea dioba:le sia:i, amola amo sia: dedei da hina bagade ea lobo sosoga gasisalasus amoga bu hamoi, amo sia: afadenemu da hamedei. Be alia hanaiga, Yu dunuma meloa dedene imunu da defea. Ali da na dioba:le dedenanu, na lobo sogoga gasisalasus amoga bu hamoma.”

⁹ Amo hou da eso 23 amola oubi osoda (Sifane oubi) amoga ba:i. Modigai da hina bagade ea sia: dedesu dunu ema misa:ne sia:si, ili da ea sia: amo eagene ouligisu amola hina dunu fifi

asi gala 127 soge amo da Inidia sogega asili Suda:ne amoga doaga:i, ilima iasima:ne, meloa dedema:ne sia:i. Amo sia: da fifi asi gala hihi ilia sia: defele dedene, amola Yu dunu ilia sia: defele dedene ilima iasima:ne sia:i. ¹⁰ Modigai da sia:beba:le, ilia da hina bagade Segesisi ea dioba:le dedei, amola Modigai da dedei amoga hina bagade ea lobo sogo gasisalasus amoga bu hamoi. Dunu eno ilia da hina bagade ea hehenasu bagade dawa: hosi, amo da:iya fila heda:le, amo meloa dedei fifi asi gala huluane ilima sagola asi.

¹¹ Meloa dedei da hina bagade da Yu dunu moilai huluane ganodini esala, ilia bu gegemu logo doasi dagoi sia:i. Iliu bu gegemusa:, momagama:ne sia:i. Dadi gagui dunu da adi fifi asi gala amo ganodini ilima doagala:sea, ilia da amo dunuma bu gegene, amo dunu, uda amola mano fane lelegele, ilia liligi huluane lamu da defea, meloa da agoane dedei. ¹² Meloa dedei da amo hou Besia fifi asi gala huluane amo ganodini, eso13amola oubi fago (A:ida oubi) amoga ba:mu. Amo esoga, Ha:ima:ne da musa: Yu dunu huluane fuga:ma:ne sia:i. ¹³ Amo meloa dedei ilia da sema gaheabolo hamoi sia:i. Amola Yu dunu ilia gegemusa: noga:le momagama:ne, dunu huluanedafa amo nabimu da defea, ilia sia:i. Amasea, ilia da ilima ha lai bu dabema:ne, logo da doasi dagoi sia:i. ¹⁴ Hina bagade da sia:beba:le, dunu da hosi da:iya fila heda:le, amo meloa dedei iasima:ne hehenai. Moilai bai Susa amola, amo ganodini ilia da amo sia: dunu huluane nabima:ne olelei.

¹⁵ Modigai da abula noga:ida fa salalu, amola habuga gouliga hamoi figili, hina bagade ea diasu fisili, gadili asi. Amalalu, Susa moilai bai bagade amo ganodini, dunu ilia nodone bagade haia:fusu. ¹⁶ Yu dunu da hahawane bagade ba:i. Ilia da beda:i hou fisili, denesi dagoi.

¹⁷ Moilai huluane amola fifi asi gala huluane amo ganodini, ilia da hina bagade ea sia: dedei amo nababeba:le, Yu dunu da hahawane helefisu amola lolo nasu hamoi. Amola dunu eno mogili da Yu dunu ilima beda:iba:le, ilia fidafa fisili, bu Yu dunu fi ilima gilisi.

9

Yu Dunu da Ilia Ha lai Dunu Wadela:lesi

¹ Yu dunu ilia ha lai dunu da oubi A:ida amola eso¹³ amoga, Yu dunu huluane medole legemusa: dawa:i. Be amo eso doaga:beba:le, Yu dunu da ilia ha lai dunuma bu gegebeba:le, ili hasali dagoi. ² Yu dunu da ilia sogebi moilai bega: huluane amo ganodini da nowa da ilima doagala:musa: dawa:sea, amo dunuma bu gegemusa: momagei. Dunu huluane da Yu dunuba:le beda:i galu. Ilia da Yu dunuma dabe gegemu hamedei ba:i. ³ Dafawane! Fifi asi gala eagene ouligisu dunu, hina dunu amola hina bagade ea ouligisu dunu huluane da Modigaiba:le beda:i. Amaiba:le, ilia da Yu dunu fawane fidisu. ⁴ Modigai da hina bagade ea ouligisu fi amo ganodini nimi bagade ba:i. Amola ea nimi hou da gado heda:lalu. Amola dunu huluane Besia fifi asi ganodini da ea hou dawa:i dagoi. ⁵ Amaibale, Yu dunu da ilia ha lai

dunuma, ilia hanaiga hamosu. Ilia da ilima doagala:le, gobihei sedade amoga ilia ha lai dunu medole lelegei.

⁶ Moilai bai bagade Susa amo ganodini, Yu dunu ilia da dunu 500 agoane medole legei dagoi. ⁷⁻¹⁰ Dunu ilia medole legei amo ganodini, Ha:ima:ne (Yu dunu ilia ha lai dunu, Ha:meda:ida egefe) amo egefe nabuane galu medole legei ba:i. Ilia dio amo da Ba:sia:nada:ida, Da:lafone, A:saba:ida, Boula:ida, Ada:ilia, Alidada, Bama:seda, A:lisai, Alida:i amola Fadiesada. Be Yu dunu ilia da mi hanane sasamogesu hame hamoi.

¹¹ Amo esoga, hina bagade Segesisi ea ouligisu dunu da dunu Susa amo ganodini medole legei ilia idi, amo ema adole i. ¹² Amalalu, e da hina bagade uda Esedama amane sia:i, “Yu dunu da Susa amo ganodini fawane dunu 500 agoane medole legei. Ilia da fifi asi amo ganodini habodayane medole legebela:? Di da wali adi lama:bela:? Di da dia hanai nama adosea, na da amo defele dima imunuu.”

¹³ Eseda da bu adole i, “Hina bagade noga:idafa! Yu dunu Susa amo ganodini ilia wali hamoi defele, aya bu hamoma:ne, di sia:ma. Amola Ha:ima:ne egefe nabuane gala, ilia da:i hodo amo ifa duni bugili fugalegei amoga hegoa:nesima:ne sia:ma.”

¹⁴ Hina bagade da Eseda ea sia:i defele hamoma:ne sia:i. Ilia da Ha:ima:ne ea mano nabuane ilia da:i hodo, dunu huluane ba:ma:ne, hegoa:nesisi. ¹⁵ Eso 14 amola oubi A:ida amoga, Yu dunu Susa ganodini esalebe da bu gilisili,

dunu 300 eno medole legei. Be amo esoga amola ilia da mihanane sasamogesu hame hamoi.

¹⁶ Amola Yu dunu fifi asi gala huluane amo ganodini esalu, da momagele, ilia ha lai dunuma bu gegei. Ilia da ilia ha lai dunu 75,000 amo medole legei. Be ilia da mihanane sasamogesu hame hamoi. ¹⁷ Amo hou da eso 13 amola Aba oubi amoga ba:i. Be ayamoga eso 14 amoga, medole legesu hame ba:i. Ilia da hahawane nodone lolo mai.

¹⁸ Be Yu dunu Susa amo ganodini esala da eso 15, A:ida oubiga helefisu hamoi. Ilia da ilia ha lai amo eso 13 amola eso14 amoga medole legele, eso 15 amoga medole legesu yolesiba:le, helefi. ¹⁹ Amaiba:le, wali Yu dunu huluane moilale gagai fonobahadi amo ganodini esala, ilia A:ida oubi amola eso 14 amoga hahawane helefisa. Ilia da lolo naha, amola dunu enoma enoma hahawane dogolegele iasu liligi sagosa.

Biulime Lolo Nasu

²⁰ Modigai da sia:beba:le, ilia amo hou hamoi huluane dedene, amola Yu dunu huluane Besia fifi asi gala amo ganodini esala, ilima dedene iasi. ²¹ Amo meloa dedei da ilia da eso 14 amola eso15A:ida oubiga, ode huluane amoga, helefisu hamoma:ne sia:i. ²² Bai amo esoga, Yu dunu da ilia ha lai dunu wadela:lesi dagoi. Yu dunu da bagadewane da:i dione, se nabawane esalu. Be A:ida oubiga ilia da:i dioi fisili, hahawane bagade ba:i. Amaiba:le, amo esoga, ilia da hahawane lolo moma:ne, amola dunu enoma enoma ha:i manu sagole moma:ne amola hame gagui dunuma liligi hahawane dogolegele

ima:ne, Modigai da sia:i dagoi. ²³ Amaiba:le, Yu dunu da Modigai ea sia:i defele hamoi dagoi. Amalu fa:no, ilia da amo lolo nasu, ode huluane hahamona ahoana.

²⁴ *Ha:ima:ne (Ha:mida:ida egefe, amola A:iga:ge egaga fi. Ha:ima:ne da Yu dunu ilia ha lai), e da eso ilegei ilia da Yu dunu medole legema:ne dawa:musa:, ululuasu (amo ululuasu hedesu ea dio da Biulime). E da Yu dunu huluane medole legele, ebelemusa: dawa:i galu.

²⁵ Be Eseda da amo hou hina bagade Segesisima olelebeba:le, hina bagade da Ha:ima:ne ea ilegei hedofamusa:, meloa dedene iasi. Amalalu, Yu dunu hame, be Ha:ima:ne amola egefe huluane da medole legei dagoi ba:i. Ilia da ilia da:i hodo ifa duni bugili fugalegeiga hegoa:nesi dagoi ba:i.

²⁶ - ²⁷ Amaiba:le, ilia da amo helefisu lolo nabe amoma Biulime dio asuli. Bai Modigai ea meloa dedei amola ilima doaga:i hou, amo Yu dunu da dawa:beba:le, ilia da ilila: sema hamoi. Amo sema da ilia, amola iligaga fi, amola nowa dunu da sinidigili Yu dunu hamosu, amo dunu huluane da ode huluane amoga Modigai ea sia:i defele, eso¹⁴amola eso ¹⁵A:ida oubiga, hahawane helefili, lolo manu, amane sema hamoi.

²⁸ Ilia da sema agoane hamoi. Yu sosogo fi huluane, amola hobe a fifi mabe huluane, fifi asi gala huluane moilale gagai huluane amo ganodini esala, ilia da mae yolesili, Biulime lolo nasu hahamona ahoanumu.

²⁹ Amalalu, hina bagade uda Eseda (A:biha:ile idiwi) amola Modigai, ela da musa: meloa dedei

* **9:24:** Eseda 3:7

amoma gasa ima:ne, Biulime ea hou olelema:ne, meloa eno dedene i.

³⁰ Amo meloa ilia da Yu dunu huluane Besia fifi asi 127 gala, amo ganodini esala, ilima iasi. Meloa dedei da Yu dunu ilia olofole, gaga:iwane esalumu da defea, sia:i.

³¹ Amola ilia da musa: ha:i mae nawane helefisu eso amola da:i dione helefisu eso hamoi, amo defele ilia da Biulime helefisu amo ea eso amola oubi ilegei, amoga hamoma:ne sia:i. Modigai amola hina bagade uda Eseda, da amo hamoma:ne sia: gilisili sia:i. ³² Eseda ea sia: da Biulime sema dafawane dawa:ma:ne, da meloa bioi amo ganodini dedene legei.

10

Segesisi amola Modigai elea Gasa Bagade Hou

¹ Hina bagade Segesisi ea da hano wayabo bagade bega: fi, amola ea soge huluane ganodini dunu, ilima ha:giwane udigili hawa: hamoma:ne gasa fili sesesu. ² Hina bagade Segesisi ea da gasa bagade hawa: hamosu, amola e da Modigai amo da ouligisu bagade hawa: hamosu hamoma:ne asunasi dagoi. Amo hou huluane da 'Besia hina bagade amola Midia hina bagade ilia hawa: hamonanu' meloa dedei, amo ganodini dedene legei diala. ³ Yu dunu Modigai da Hina bagade Segesisi ea bagia aligili fawane hawa: hamosu. Modigai ea fi (Yu dunu) da ea hou hahawane ba:su amola ema nodosu. Yu dunu da hahawane ba:ma:ne, amola iligaga fa:no fifi misunu amo da gaga:iwane amola mae beda:iwane esaloma:ne, e da noga:le hawa: hamosu.

Sia: ama dagoi

CODE EA SIA: IDA:IWANE GALA
The Holy Bible in the Bedamuni language of Papua
New Guinea
Buk Baibel long tok ples Bedamuni

Copyright © 2000 Tom Hoey

Language: Bedamuni (Beami)

Translation by: Tom Hoey

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2019-12-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

28e512c8-4603-5063-83de-bc2fd6fa3b51